

werkend team, waardoor het beeld van één man, als 'de' ontwerper op de achtergrond raakt.

Het eerst komt deze ontwikkeling in de waterbouwkundige werken van de civiele techniek; het laatst, vandaag nog maar ten dele, in de architectuur. De stedenbouwkunde staat daar tussenin.

Ten tijde van de eerste wereldoorlog ondergaat het veld van werkzaamheden van de bouwkundig ontwerper nog een uitbreiding. De Woningwet van 1902 had nl. tot gevolg, dat woningbouwverenigingen werden opgericht. Een jonge generatie architecten vond haar bestemming in de volkswoningbouw, waarin ze de zelfstandige adviseurs werden die door de woningbouwverenigingen werden gezocht, omdat ze onafhankelijk van de aannemers en (in zekere mate ook) onafhankelijk van de overheid waren.

In 1909 was te Amstredam het eerste complex woningwoningen gebouwd - misschien het hoogtepunt in de woningbouw van toen, de Spaarndammerbuurt van De Klerk; de woningen voor 'De Dageraad' van Piet Kramer zijn in 1920 gebouwd²).

Sinds 1914 was dr. F.M. Wibaut wethouder van Volkshuisvesting in Amsterdam; 'de machtige' was z'n bijnaam. In 1920 werd hij de schoonvader van Witteveen en zonder Piet Kramer zou dat misschien niet zo zijn gelopen.

Maar zover was het nog niet toen, na twee jaar doorrijpen in Delft, Witteveen de tijd gekomen vond nu zelf in de praktijk te gaan ontwerpen.

En uit alle richtingen waarin de jonge civiel kon uitvliegen koos hij toch niet de bouwtechniek maar de spoorwegen.

Dat hij geen stedenbouw koos ligt wel voor de hand, die kunst was nog geheel in handen van grijzende architecten en dat de dienst bij de Spoorwegen hem aanlokte wordt duidelijk als men bedenkt dat de sfeer tussen die civiele ingenieurs bij 'Weg en Werken' toch wel werd bepaald door de erudiete, fijnzinnige mens die dr. ir. G.W. van Heukelom was. In 1916 was die chef van 'Afd. W.' geworden, 'praktikus en artist', zoals zijn vrouw schrijft in een boekje te zijner nagedachtenis³).

Deze civiel-ingenieur bij de Spoorwegen, doordrongen van Berlages architectuur-beginselen, wiens H.G.B.-III (=derde Administratiegebouw), in Utrecht van 1918 tot 1921 gebouwd, nog altijd één van de grote werken van de Nederlandse architectuur is, werd Witteveens chef toen deze op zijn 25ste verjaardag als adspirant adjunct ingenieur in dienst trad, 'in